

Asia: VN/6617/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi järjestäytyneen rikollisuuden hallinnollisesta torjunnasta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausunto sisäministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi järjestäytyneen rikollisuuden hallinnollisesta torjunnasta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Kunnat ovat normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa keskeisiä paikallistason toimijoita, joiden vastuulla on palvelujen jatkuvuuden,

paikallisen infrastruktuurin, häiriönsietokyvyn ja väestön arjen turvaaminen. Kunnalla tulee siksi olla riittävä tilanneymmärrys myös sellaisista uhkista, jotka voivat kohdistua kunnan palveluihin, toimitusketjuihin, hankintoihin, lupaprosesseihin, kriittisiin palveluihin tai paikalliseen infrastruktuuriin. Kuntien rooli paikallisesti keskeisten palvelujen ja rakenteiden turvaamisessa puoltaa sitä, että kunnilla olisi selkeä mahdollisuus saada analyysikeskukselta tehtäviensä kannalta tarpeellista tietoa myös kriittisen infrastruktuurin suojaamiseen, häiriönsietokyvyn parantamiseen sekä häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumiseen liittyen.

Julkisten hankintojen näkökulmasta lakiluonnos on lähtökohtaisesti kannatettava. Julkisissa hankinnoissa ei tällä hetkellä ole riittäviä ja luotettavia keinoja tunnistaa tilanteita, joissa järjestäytynyt rikollisuus hyödyntää laillisia yritys-, omistus- tai sopimusrakenteita. On perusteltua, että hallinnollinen torjunta nostetaan rikosoikeudellisen torjunnan rinnalle keinoksi ehkäistä järjestäytyneen rikollisuuden toimintaedellytyksiä. Oikein toteutettuna sääntely parantaa julkisten hankintayksiköiden mahdollisuuksia hyödyntää viranomaisten välistä tiedonvaihtoa, ennakollista tunnistamista ja valvontaa siten, että rikollisten toimijoiden pääsyä julkisiin hankintoihin ja muihin laillisiin rakenteisiin voidaan ehkäistä nykyistä tehokkaammin.

Jatkovalmistelussa on kuitenkin varmistettava, että julkisten hankintayksiköiden oikeus saada tehtäviensä kannalta välttämätöntä analysoitua tietoa on selkeä, yhdenmukainen ja käytännössä

sovellettavissa. Tämän tulee koskea vähintään merkittäviä palvelu- ja infrastruktuurihankintoja. Hankintayksiköiden oikeudellinen asema tiedon vastaanottajina ja hyödyntäjinä ei saa jäädä epäselväksi.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää siihen, miten analyysikeskuksen tuottamaa salassa pidettävää tai muuten arkaluonteista tietoa voidaan käyttää hankintapäätösten ja sopimuskauden aikaisen valvonnan ja toimenpiteiden perusteena. Hankintayksiköiden päätökset ovat lähtökohtaisesti julkisia, perusteltavia ja muutoksenhakukelpoisia. Tarjoajalla on oikeus ymmärtää, mihin häntä koskeva kielteinen ratkaisu perustuu. Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvä tieto voi olla sellaista, ettei sitä voida kaikilta osin avata asianosaiselle. Tämä ristiriita tulee ehkäistä selkeästi lainsäädännössä tai vähintään toimeenpano-ohjeistuksessa.

Jatkovalmistelussa tulisi myös määritellä analyysikeskuksen lausunnon oikeudellinen painoarvo selkeästi. Hankintayksikön tulee voida arvioida,

onko lausunto luonteeltaan riskisignaali, asiantuntija-arvio vai tieto, joka voi yksin tai yhdessä muun selvityksen kanssa muodostaa perusteen

hankintaoikeudellisille toimenpiteille kuten tarjoajan poissulkemiseen. Ilman tätä täsmennystä vaarana on, että tietoa käytetään eri hankintayksiköissä epäyhtenäisesti tai sitä ei oikeudellisen epävarmuuden vuoksi uskalleta hyödyntää lainkaan.

Lisäksi tietosuojan ja tiedonhallinnan vastuut tulee määritellä täsmällisesti. Julkisille hankintayksiköille tulee olla selvää, millä oikeusperusteella tietoa voidaan vastaanottaa, käsitellä, tallentaa, jakaa organisaation sisällä ja käyttää hankintapäätösten tai sopimusvalvonnan tukena. Ohjeistuksessa tulee käsitellä ainakin tietojen käyttötarkoitus, käyttöoikeudet, salassapito, säilytysajat, käytön seuranta sekä virheellisen tai vanhentuneen tiedon korjaaminen.

Suurissa kaupungeissa hankintojen volyymi, toimialojen moninaisuus, sopimusten laajuus ja kesto sekä alihankintaketjujen määrä ovat

merkittäviä. Jos järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyvän tiedon hyödyntäminen edellyttää tapauskohtaista arviointia, erillisiä tietopyyntöjä, salassapitoarvioita, kuulemisia ja dokumentointia, vaikutukset hankintayksiköiden työmäärään voivat olla huomattavia. Vaikutuksia ei tule arvioida vain analyysikeskuksen tai valtion viranomaisen näkökulmasta, vaan myös tiedon vastaanottavien ja sitä päätöksenteossa käyttävien hankintayksiköiden näkökulmasta.

Julkisten hankintayksiköiden tulee jo nykyisin selvittää toimittajien luotettavuutta muun muassa tilaajavastuulain, velvoitteidenhoitoselvitysten ja hankintalain poissulkemisperusteiden perusteella. Mikäli tähän kokonaisuuteen kytkeytyy jatkossa myös järjestäytyneen rikollisuuden hallinnolliseen torjuntaan liittyvää tietoa, eri viranomaislähteistä saatavan tiedon hyödyntämistä tulisi kehittää mahdollisimman yhdenmukaiseksi ja automatisoiduksi. Selvitysten yhdistäminen, tiedon

ajantasainen seuranta ja valtakunnalliset toimintamallit ovat tarpeen, jotta hallinnollinen työtaakka ei kasva kohtuuttomasti ja jotta sääntelyllä olisi todellista vaikutusta hankintojen riskienhallintaan.

Kuntien näkökulmasta jatkovalmistelussa tulee lisäksi selkeyttää kunnan ja kunnan viranomaisten asema tiedonsaantiin oikeutettuina viranomaisina. Kunnat toimivat käytännössä useissa lakisääteisissä lupa-, valvonta-, hankinta- ja varautumistehtävissä, mutta luonnoksesta ei käy riittävän yksiselitteisesti ilmi, missä määrin kunta tai kunnan viranomaiset sisältyvät analyysikeskuksen tiedon vastaanottajiin. Esitystä olisi tältä osin syytä täsmentää siten, että kunnan ja kunnan viranomaisten asema analyysikeskuksen tiedon vastaanottajina on selkeä vastaavalla tavalla kuin muidenkin viranomaisten osalta.

Suhonen Markus
Tampereen kaupunki